

İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’de Ekonominin ve İktidarın Temel Dayanağı:

MİLLİ KORUNMA KANUNU

Sabit DOKUYAN*

Fatih ÖZÇELİK**

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı Türkiye’yi her açıdan doğrudan etkilemiştir. Savaşa katılmayan ülke, her an katılabilme ihtimali dolayısıyla askeri harcamalarını en üst seviyede tutmuştur. İthalat ve ihracat dengeleri bozulmuştur. Genç nüfusun silah altına alınmasıyla tarımsal üretim büyük oranda düşmüştür. Hem vatandaş hem de ülke güvenliğinin teminatı olan ordu temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlükler çekmiştir. Savaş sürecinde hükümet kuran Refik Saydam ve ardından Şükrü Saraçoğlu, içinde bulunulan ekonomik çıkmazlara çare bulabilmek adına Milli Korunma Kanunu olarak bilinen çok yönlü ve katı kurallı uygulamaları yürürlükte tutmuşlardır. İlgili kanunla birlikte; üretim ve tüketim arasında geçen tüm ekonomik safhalar, iç ve dış ticaret değişkenleri hükümetin kontrolüne geçmiştir. Bu tarz, devletçilik ilkesinin en katı anlayışı olarak kendini göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı bitmesine rağmen, dünya siyasi dengelerinin tam olarak yerine oturmaması ve iktidar sahiplerinin kanun maddelerini gerektiği zaman kullanabilme rahatlığı kanununun 1960 yılına kadar yürürlükte kalmasına ortam hazırlamıştır. Bu makalede; Milli Korunma Kanunu’nun içeriği, uygulama alanları, kanuna bağlı diğer ekonomik uygulamalar, kanunun yargıdaki yansımaları detaylı olarak ele alınmıştır. Dönem aydınlatılırken; arşiv belgeleri, resmi yayınlar ve dönem basınından örnekler öncelikli olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Milli Korunma Kanunu, İkinci Dünya Savaşı, Refik Saydam Hükümeti, Şükrü Saraçoğlu Hükümeti.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılında hem ekonomik hem de askeri anlamda savaşa hazır değildir. Başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa devleti ise çeşitli hazırlıklarla savaşı karşılamışlardır.

* Yard. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. sabidokuyan@gmail.com

** Yard. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. fatihozcelik@duzce.edu.tr

Türkiye savaşın dışında kalmakla birlikte, uyguladığı silahlı tarafsızlık politikasıyla askeri anlamda büyük bir harcamayla karşı karşıya kalmıştır. Üretimi zayıf olan ülke, ithalatın kısıtlanması ile birlikte sıkıntılı bir sürece girmiştir.¹ İthalat iyice daralmıştır ve genç nüfusun askerde oluşu, tarım üretimini büyük oran düşürmüştür. Planlı ekonomi dönemi, askeri harcamalar nedeniyle askıya alınmıştır. Böylece iktisadi ilerleme anlamında bir kesinti dönemi başlamıştır. Savaş öncesinde uygulanan müdahaleci-devletçi ekonomi, savaş sürecinde daha etkili olarak uygulanmış, geniş yetkilere sahip olan bürokrasi, savaş ekonomisi içerisinde bir baskı unsuru olarak ortaya çıkmıştır.² Devletçilik ilkesi ve savaşın etkileri Türkiye’yi, 1950 yılına kadar; kendine yetmeye çalışan, içine kapalı ve durgun bir iktisadi yapılanma görüntüsü çizmeye zorlamıştır. Dış ekonomik ilişkiler sınırlı seviyelerde tutulmuştur ve dış ticaret açıklarının kapatılabilmesi için önemli çabalar sarf edilmiştir.³

Savaş döneminde yürütme görevinde bulunan Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetleri; ithalatı ve üretimi artırma, enflasyonu ve fiyat artışını azaltarak halkı rahatlatma, büyük kentlerin yiyecek-giyecek ve ısınma ihtiyaçlarını karşılayabilme gibi ortak sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.⁴ Savaşın başladığı dönemde iktidarda olan Saydam Hükümeti, savaşın getirdiklerine karşı ilk ekonomik mücadeleyi vermiş, tüketim mallarının kıtlığından kaynaklanan sıkıntıları azaltmak ve haksız kazanç elde edenleri caydırmak için çaba sarf etmiştir.⁵ Milli Korunma Kanunu, yaşanan olağanüstü durumla baş etmek amacıyla, 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilmiş ve 26 Ocak 1940 tarihinde 3780 sayılı kanun olarak yürürlüğe girmiştir.⁶

¹ Günver Güneş, “Türkiye’de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Yaşama Etkileri”, *Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, XVII, s. 616.

² Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir vd, *Çağdaş Türkiye(1908-1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, IV, s. 304.

³ İlker Parasız, *Türkiye Ekonomisi(1923’ten Günümüze Türkiye’de İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları)*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s. 59.

⁴ Tunçay vd., *a.g.e.*, s. 305.

⁵ Mustafa Yahya Metintaş ve Mehmet Kayıran, “Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye’nin Ekonomi Politikası (1939-1942)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, s. 175.

⁶ İbrahim Mert Öztürk, “İkinci Dünya Savaşı Türkiye’sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 54, Ankara 2013, s. 140.

Kanunun çıkarılış nedeni ise şu şekilde izah edilmiştir: “İkinci Dünya Savaşı nedeniyle halkın ve ülkenin korunması için gerekli tedbirleri anayasaya mutabık kalacak şekilde almak, gayrimeşru yollarla kâr elde edenlerle mücadele edebilmek, ihtikar ve istismarlar karşısında mevcut kanunları desteklemek.”⁷ Bu kanuna bağlı olarak çıkarılan diğer kanunlar ve karar-nameler, savaş süresince, Türkiye ekonomisini yönlendirmiştir.⁸ Bir nevi savaş ekonomisi uygulanmış, hükümete ekonomiye doğrudan müdahale etme yetkisi tanınmıştır.⁹ Kanuna bağlı uygulamalardan, büyük sermaye sahiplerinden küçük üreticiler çok daha olumsuz etkilenmiştir.¹⁰

Milli Korunma Kanunu 72 maddeden meydana gelmiştir. Kanunun birinci maddesiyle Bakanlar Kurulu’na; seferberlik, devletin savaşa katılma ihtimali veya ülkeyi ilgilendiren devletlerin savaşa katılması durumunda iktisadi tedbirler alma yetkisi verilmiştir.¹¹ 3. maddeye göre de; fevkalade haller ortadan kalkınca kanunun uygulanmasına lüzum kalmadığının hükümet tarafından meclise bildirileceği belirtilmiştir. Kanunun diğer bazı önemli maddeleri ise özetle şu şekildedir: Kanuna bağlı uygulamaların yürütülmesi için bir büro tesis edilecektir (5. madde). Hükümet halk yararı ve müdafaa ihtiyaçları için gerektiği zaman sanayi ve maden müesseselerini kontrol edebilecektir (7. madde). Sanayi ve maden müesseselerinde üretimi artırmak için gereken elemanları ve ihtisas sahiplerini, çalışanlarının mesai sürelerini ve üretim miktarlarını hükümet tayin edecek, bu maksatlarla vatandaşa ücretli iş mükellefiyeti yükleyebilecektir (9. madde). Sanayi ve maden işletmelerinde çalışanlar kabul edilebilir bir mazeret olmadan ve habersiz olarak işyerlerini terk edemeyeceklerdir (10. madde). Hükümet, üretilen mamulleri kendi belirleyeceği bir kâr ile üreticiden alabilecektir (11. madde). Hükümet, üretim işlerini yürütürken gerekli gördüğü kişi ve

⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, 18 Ocak 1940, 6. Dönem, TBMM Basımevi, VIII, s. 139.

⁸ Ahmet Makal, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri (1920-1946)*, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 412.

⁹ Mehmet Kayıran, *Türk Tarımında Modernleşme Çabaları (1923-1950)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1995, s. 158.

¹⁰ Bülent Duru, “1941: Kıtık Yılında Milli Korunma Kanunu Uygulamaları”, *Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini (1940-1949)*, (Editör: Birgül Ayman Güler), AÜSBF Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2008, s. 162.

¹¹ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Goloğlu Yayınları, Ankara 1974, s. 63.

müesseselere kredi verebilecektir (12. madde). Hükümet, halk ve milli müdafaa için gerekli stokları oluşturabilecektir(13. madde). Mal ve mamullerin bir elde toplanması engellenecek, bu ürünler bedeli karşılığında el konulup gereken yerlere dağıtılabilecektir (14. madde). Herhangi bir şekilde terk edilmiş ya da tamamlanmamış olarak atıl durumda bulunan işyerleri hükümet tarafından işletilebilecektir (15. madde). Sahiplerinin zarar etmesine imkân vermeyecek şekilde, şahısların ellerinde bulunan alet, tesisat ve makinelere bedeli karşılığında el konulabilecektir (17. madde). Verilen emirlerle uymayan işletmelere el konulacak, buralar devlet tarafından işletilebilecek ve sahibine bu süre içerisinde tazminat verilecektir (18. madde). Müesseselerde, ihtiyaca göre, çalışma süresi 3 saat artırılabilir(19. madde). İthal mallarının cinsi ve miktarını hükümet belirleyecek, gerekli olmayan ithalleri kısıtlayabilecek ya da yasaklayabilecektir (20. madde). İhtiyaç fazlası ürünlerin ihracatının düzenlemesini, mal sahibi zarar görmeyecek şekilde, hükümet yapacaktır(24. madde). İhracatı yasaklandığı için fiyatı düşen mallardan üreticinin zarar etmemesi için hükümet, değeriyle bu ürünleri alacak ya da ilgililerin zararını ödeyecektir(26. madde). Hükümet, bir malın fiyatının; ithalatta belirlenen fiyatın üstünde, ihracatta ise altında olmasını engelleyebilecektir (29. madde). Gayrimenkullerin kira fiyatları, kanunun çıkmasından önceki yıl ne ise kanunun yürürlükte kaldığı müddetçe de o miktarda kalacaktır (30. madde). Hükümet,dâhildeki lüzum gördüğü maddelerin azami fiyatlarını, cinslerini ve vasıflarını tayin edebilecektir (31. madde). Hükümet, her türlü özel nakil vasıtaları ile ilgili karar verebilecek, gerektiğinde bunların ücretini ödeyerek devlet yararına kullanabilecektir (36. madde). Hükümet,ziraatta çalışabilecek her vatandaş, gerektiği durumda, ikametgâhına 15 kilometreyi geçmeyecek mesafedeki devlet ve özel ziraat işletmelerinde, kendi işlerini aksatmayacak şekilde, ücretle çalıştırabilecektir (37. madde). Hükümet, üzerinde ekim yapılmayan 500 hektarı geçen toprakta,bedelini ödeyerek ekim yapabilecektir (39. madde). 8 hektar ve yukarısında arazi sahibi olanlara, bu arazinin yarısı kadarında hububat üretmesi zorunluluğu uygulanabilecektir (40. madde). Ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküz mükellefiyet dışı tutulacaktır (41. madde). Kanunun 8, 24, 29, 31, 38. maddelerine uyulmaması halinde 25 liradan 250 liraya kadar para cezası, tekrarı halinde 100 liradan 500 liraya kadar para ile bir haftadan bir aya kadar hapis cezası verilecektir(53. madde). 9, 10,11, 15, 17, 36,ve 40. maddelere uymayanlar 50-500 lira arasın-

da, tekrarı halinde 100-1000 lira arasında para cezası ve 15 gün-2 ay arasında hapis cezası ile cezalandırılacaktır(54. madde).¹²

Kanunun birinci maddesinde yer alan ve Türkiye'yi alakadar eden devletler arasında savaşın başlaması ilkesine dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nun 19 Şubat 1940 tarihli toplantısında kanunun yürürlüğe girmesine karar verilmiş ve bu karar Cumhurbaşkanı'nın onayı ile 17 Mart 1940 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır.¹³ Milli Korunma Kanunu(MKK), tek başına bir kanun olmaktan öte, mevcut bulunan birçok kanunla ilişkili olarak yürürlüğünü sürdürmüştür. MKK ile irtibatlı olan kanunlardan bazıları şunlardır: Hafta Tatili Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Askerlik Mükellefiyeti Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Artırma-Eksileme ve İhale Kanunu, Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu, İş Kanunu, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu.¹⁴

Kanunun Maddelerinde Yapılan Değişiklikler (1940-1945)

Kanun maddeleri, savaş sırasında yaşanan ekonomik gelişmeler karşısında ve kanunun eksik taraflarının giderilmesi adına çeşitli zamanlarda değişikliğe uğramıştır. Maddelerdeki ilk değişiklik 25 Aralık 1940 tarihinde gerçekleşmiştir. 5, 6, 11, 14, 16, 18, 19, 21, 26, 30, 31, 32, 33, 36, 43, 44, 47, 50, 53, 59, 66. maddelerde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişikliklerden öne çıkanlar şu şekildedir: 14. maddenin ilk halinde, bir mamulün tekel olması halinde devlete, bu malları alabilme imkânı tanınırken, maddenin yeni halinde; ihtiyaç durumunda her türlü mal ve mamulün değeri karşılığında alınabileceği belirtilmiştir. 18. maddenin eski halinde sanayi ve maden işletmelerine el konulması yolu açıkken, yeni halinde un fabrikaları ve değirmenler de el konulabilecek işletmeler içerisine alınmıştır. 36. maddenin eski halinde devlet, özel vasıtaların kullanımı ile ilgili uygulama hakkına sahipken, maddenin yeni halinde bu hakka ecnebilere ait deniz nakil araçları da eklenmiştir. 43. maddenin eski halinde MKK'nın uygulanması

¹² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, 18 Ocak 1940, 6. Dönem, TBMM Basımevi, VIII, s. 141-158; Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi(1938-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, II, 373-378; Mustafa Albayrak, "Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69>.

¹³ *TBMMZC*, 18 Mart 1940, 6. Dönem, IX, s. 4.

¹⁴ *Resmi Gazete*, 31 Ekim 1940, s. 8.

için 25 milyon liraya kadar bütçe ayrılmışken, bu miktar yeni madde ile 50 milyona kadar yükseltilmiştir.¹⁵

Kanunla ilgili ikinci değişiklik 19 Aralık 1941 tarihli meclis görüşmelerinde gerçekleşmiş, kanunun 14, 55 ve 65. maddeleri üzerinde değişikliğe gidilmiştir. 14. maddeye yapılan ekleme ile devletin el koyup satın alacağı malların yer değiştirmesi ve başka birine satılması yasaklamıştır. Elde mevcut bulunan mal ve mamullerin miktar ve cinslerinin devlete bildirilmesi şartı konulmuştur. İhtiyaç duyulan malların hükümet tarafından ihtiyaç sahiplerine düşük fiyatlarla veyahut bedava olarak verilmesi sonrasında, teslim alan şahıslara, bu malları amacına yönelik kullanma zorunluluğu getirilmiş, amacı dışında kullanılan malların geri iadesine veyahut değerinin devlete ödenmesine karar verilebileceği belirtilmiştir. 55. maddedeki değişiklikle ise, maddenin önceki halinde yer alan cezaların miktarlarının ve kapsamının artırılmasının yolu açılmıştır. Özellikle devletten mal kaçıranlara 250 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası getirilmiştir. Bunun yanı sıra, 3 aydan 1 seneye kadar da ağır hapis cezası konulmuştur. Ele geçirilen malların tamamının ise müsadere edileceği belirtilmiştir. Yeni 65. maddeyle; şahısların mülklerinde arama yapabilme şartları sıralanmıştır. Buna göre; vali ve kaymakamların izni dairesinde, görevli memurlar aramaları yapabilecektir. Mahalli zabıta amiri ve memuru da bu aramaya katılacaktır. Gecikmesinde mahzur görülen durumlar haricinde aramalar gece yapılmayacaktır. Elde edilen mallar önceden belirlenen yerlere gönderilecektir.¹⁶

MKK üzerinde yapılan üçüncü değişiklik, 30 Ocak 1942 tarihli meclis oturumunda gerçekleşmişti. Savaşın şiddetinin artması ve uzaması sonrasında, ülke şartlarının daha da kötüye gitmesiyle doğan yeni ihtiyaçları karşılayabilmek için, kanunda tadilat yapılması gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili meclis görüşmelerinin yapıldığı 30 Ocak günü söz alan vekiller; halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan güçlüklerden bahsetmişler, kendileri için stok yapan varlıklı kimselerin ve devlet adamlarının ise toplum nazarında itibarsızlaştığını dile getirmişlerdir. Bu şekilde mal kaçırın ve stoklayan insanların ağır cezalarla cezalandırılması gerektiğine

¹⁵ TBMMZC, 25 Aralık 1940, 6. Dönem, XV, 167-175; Koçak, *a.g.e.*, s. 384-385.

¹⁶ TBMMZC, 19 Aralık 1941, 6. Dönem, XXII, 110-111; Koçak, *a.g.e.*, s. 385.

de vurgu yapmışlardır. Konuşmalar sırasında, yaşanan sıkıntıların nedenlerinden birisi olarak ise lüks hayat merakı gösterilmiştir. Özellikle kadınların ev ekonomisinin temeli olduğuna ve harcamalardaki israfın onlar tarafından azaltılabileceğine vurgu yapılmıştır. Bu konuda söz alan CHP Bursa Milletvekili Naci Tınaz ilginç cümleler sarf etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır: “...Efendim, israfın membaı bizde kadın israfıdır...Vurgunculuğun membaı budur, kadın israfı...Efendim kadın ruhu zayıftır, hassastır, onlar modaya tabidir...Bir yere gittikleri zamanda o kadının ahlakı, fazileti, vatanperverliği ev kadınlığı ile, çoluk çocuğunu iyi yetiştirmesi ile ölçülüyor. Kadın üzerindekiyle, kıyafetiyle ölçülüyor...Biz kadınlarımızın bu israfını bir itidal dairesine sokarsak emin olunuz ki yüzde elli işler doğru gidecektir. O halde ne yapalım, bunun reçetesi nedir? Arkadaşlar bunun reçetesi emirdir, hükümetin emridir. Şu elbiseyi giymek lazımdır, bunu giymeyenler ayıp yapmış olur (denmelidir).”¹⁷

Yapılan konuşmaların ardından Milli Korunma Kanunu’nun 6, 18, 19, 21, 25, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 38, 42, 43, 44, 47, 50, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 63, 66, 67 ve 68. maddeleri değiştirilmiştir. Değişikliklerden öne çıkanlar şu şekildedir: 19. maddeye yapılan ekleme ile hükümet, müesseselerin hangi zamanlarda ve ne kadar açık kalabileceğini belirleme hakkına sahip olmuştur. Belirlenen sürele uyulması zorunlu hale getirilmiştir. 25. maddede yapılan değişiklikle; bir ticaret ya da zanaat erbabının kendi faaliyet alanı dışında da stok yapması engellenmiştir. 31. maddenin yeni halinde, her ticari malın üzerine fiyat etiketi konulması zorunluluğu getirilmiştir. 38. maddeye eklenen bir cümleyle hükümete, herhangi bir ürünün ekimini yasaklama hakkı verilmiştir. 42. maddeye eklenen bir ibare ile hükümete, büyükbaş ve küçükbaş hayvanların alım, satım ve kesimini de kontrol etme yetkisi sağlanmıştır. 43. maddeyle Milli Korunma Kanunu harcamaları için hazineden ayrılacak miktar 100 milyon liraya kadar artırılmıştır. 53,54,56,57,58,59,63,66, 67 ve 68. maddelerde,kanuna uymayanlara verilecek olan cezalar detaylandırılmış ve artırılmıştır. Ceza verilebilecek kalemler çoğaltılmıştır ve Milli Korunma Mahkemeleri’nin kuruluş ve çalışma koşulları belirlenmiştir. Yapılan bu değişikliklerin yanı sıra 9 yeni madde de kanuna eklenmiştir. Eklenen maddelerden bazıları şöyledir: Hükümet tarafından yaptırılan stokların habersiz kullanımı yasaktır(Ek madde 1).

¹⁷ TBMMZC, 30 Ocak 1942, 6. Dönem, XXIII, 173.

Malî müesseselerin açtıkları ticari kredileri hükümet sınırlayabilir veya yasaklayabilir(Ek madde 3). İhtikâr ve istismar durumunda tüccar, mağdurdan para almış ise geri iade edecektir(Ek madde 5). Kanunun uygulanması sürecinde kullanılan evraklar, mal alımında kullanılan vesika ve karneler üzerinde sahtekârlık yapanlar Ceza Kanunu'nun resmi evrakta sahtecilik hükümlerine tabidirler(Ek madde 8).¹⁸ Yapılan değişiklikler ve eklemeler 3 Şubat 1942 tarihli *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁹

Diğer bir değişiklik ise 3 Ağustos 1944 tarihli meclis görüşmelerinde gerçekleşmiştir. Bu oturumda kanunun 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68 ve 69. maddeleri değiştirilmiştir. Yapılan değişikliklerden öne çıkanlar şu şekildedir: 21. maddede yapılan değişikliklerle hükümete; daha önceden verilmiş olan, istediği maddelerin imal ve satışı konusunda izin verme hakkına ek olarak, tüccarlara ticaretini yaptıkları mallarla ilgili bir vesika hazırlatma zorunluluğu yüklemek hakkı da tanınmıştır. 32. maddeye eklenen bir ifade ile malları piyasadan toplayarak darlığa sebep olmanın yanı sıra, bu malları imha etmek de yasaklanmıştır. 68. maddeye eklenen bir fıkra ile 15 güne kadar hapis ve 500 liraya kadar olan para cezaları ile ilgili temyiz yolu kapatılmıştır.²⁰ Yapılan değişiklikler 11 Ağustos 1944 tarihli *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.²¹

Milli Korunma Kanunu'nun Uygulanması

Milli Korunma Kanunu ile ekonomik alanda karar verme konusunda Bakanlar Kurulu'na geniş yetkiler verilmiştir.²² Kanunun 4. maddesine uygun olarak hükümet içerisinde bir koordinasyon heyeti oluşturulmuştur. Milli Savunma, Maliye, İktisat, Ziraat, Ulaştırma ve Ticaret Bakanlarından oluşturulan ve 20 Şubat 1940 tarihinde belirlenen heyetin²³ aktif görev alacak olan bakanlıklarının vazifelerinden bazıları ise şu şekilde tespit edilmiştir: Ziraat Bakanlığı; doğrudan doğruya işlettiği arazide kulla-

¹⁸ *TBMMZC*, 30 Ocak 1942, 6. Dönem, XXIII, 183-191; Koçak, *a.g.e.*, s. 386.

¹⁹ *Resmi Gazete*, 3 Şubat 1942, s. 1-5.

²⁰ *TBMMZC*, 3 Ağustos 1944, 7. Dönem, XIII, s. 64-84.

²¹ *Resmi Gazete*, 11 Ağustos 1944, s. 1-8.

²² Makal, *a.g.e.*, s. 412.

²³ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Dosya: 262, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 90.16..11.

nılmak ve kanunun gerektirdiği yardımlarda bulunmak için ihtiyaç duyulan araçların teminini sağlayacak, gerekli yedek parçaları satın alacak, makine hangarları ile yakıcı madde sarnıçları inşa edecek, teşkilatın kadro masraflarını karşılayacaktır. Ticaret Bakanlığı; fiyat murakabesi yapacak ve bununla ilgilenecek kişilerin ücretlerini karşılayacak, ülkenin iâşe işlerini düzenleyip idare edecek bir teşkilat oluşturup bunun masraflarını karşılayacaktır. İktisat Bakanlığı; bakır, kömür ve gerekli maden stoku oluşturacaktır. Ulaştırma Bakanlığı; yol inşaatına mahsus malzemeleri temin edecektir.²⁴

Kanun ilk olarak; piyasadaki her türlü maddenin belli ellerde toplanmasını engellemeyi, halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu ürünlere değer fiyatında el koymayı ve ihtiyacı olan aracı müesseselere kârsız olarak verebilmeyi görev edinmiştir.²⁵ Bu işleri yürütürken de; ithalatın darlığı, üretimin düşüşü ve enflasyon karşısında zor durumda kalan halkın korunması için Fiyat Murakabe Komisyonları kurulmuştur. 8 Haziran 1940 tarihinden itibaren çalışmaya başlayan komisyonlar, gıda ve diğer ticari malların fiyat ve kâr miktarlarını belirleme yetkisine sahip olmuştur. Fakat fiyat tespiti sürecinde koordinasyonun sağlanamaması sonrasında, el altından karaborsa satışlar bir şekilde devam etmiştir. Kontrol memurlarının yetersizliği ve kurumdaki teşkilatsızlık başarısızlığı artırmıştır. Çıkan sorunların çözümü ve haksız kazanç elde edenlerin yargılanması için 8 adet Milli Korunma Mahkemesi açılmıştır.²⁶

Üreticiden mal alımının gerçekleşmesinin şahısların isteklerine bırakılmasının uygun ve geçerli bir yol olmayacağı düşüncesiyle, 1940 yılı Aralık ayında, çiftçilerin ellerindeki hububatı mecburi olarak devlete satması karara bağlanmıştır. 6 Aralık 1940 tarihinde Başbakanlık tarafından yayınlanan bir tebligatla; buğday fiyatlarının aşırı yükseldiği, çiftçilerin mallarını piyasaya sürmekte ağır davrandığı, bazı tüccarın da stoklarını satmayarak fiyat artışını körüklediği belirtilmiştir ve stoklarda bulunan hububat ürünlerine el konulmasının gerekçeleri duyurulmuştur.²⁷ Çiftçilerin stokların-

²⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 6 Haziran 1945, 7. Dönem, TBMM Basımevi, Ekler Bölümü, XIII, 4/1-7.

²⁵ Kayıran, *a.g.t.*, s. 159.

²⁶ Güneş, *a.g.m.*, s. 617.

²⁷ *Vatan Gazetesi*, 6 Aralık 1940, s. 1.

daki tohumluk ve yemeklik ürünlere el konulmasının koşulları ise Bakanlar Kurulu tarafından 12 Şubat 1941 tarihinde tespit edilmiştir. Bu karara göre: Ankara, Afyon, Amasya, Burdur, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, Isparta, Kayseri, Kırşehir, Kütahya, Mardin, Niğde, Sivas, Urfa ve Yozgat illeri ile Bilecik, Çankırı, Tokat ve Konya illerinin bazı ilçelerinde bulunan çiftçiler ellerinde bulunan buğday, arpa, çavdar ve yulaf miktarlarını 5 gün içerisinde bir beyanname ile bildirmekle mükellef kılınmışlardır. İlgili vatandaşların; bakmakla yükümlü oldukları kişilerin, çalıştırdıkları işçilerin, sahip oldukları hayvanların sayılarını(atlar ve büyük baş koşum hayvanı için günlük 5 kilo, bunun dışındaki büyük baş hayvanlar için günlük 3 kilo, küçük baş hayvanlar için ise yeni mahsul dönemine kadar toplam 10 kilo arpa ve yulaf hesaplanacaktır) ve ekilmek için gereken tohumluk miktarını dabeyannemelerine eklemeleri istenmiştir. Verilen beyannameye dayanılarak, mal sahibinin ihtiyacı dışında kalan tüm buğday, arpa, yulaf ve çavdara el konulacaktır. El konulan mallar, mal sahipleri tarafından demir yollarına en yakın Toprak Mahsulleri Ofisi şubelerine getirilecektir. Taşıma imkânları olmayanların ürünlerinin nakli resmi makamlar tarafından gerçekleştirilecek, yapılan masraf taşınan malın fiyatından düşülecektir. Belirlenen el koyma fiyatlarına mal sahibi itiraz eder ise durum TMO Genel Müdürlüğü'ne iletilecek ve Ticaret Bakanlığı ile sürdürülen istişare sonrasında fiyat konusundaki sorun çözümlenecektir. Bu uygulamaya muhalif davranan ya da gerçek dışı beyanatta bulunanlar Milli Korunma Kanunu'na göre yargılanacaklardır. Valiler illerde işlerin yürütülmesinden sorumlu olacaklardır.²⁸ Bu uygulama, 15 Mayıs 1942 tarihinde yayınlanan bir kararname ile tüm yurt genelinde uygulanmaya başlanmıştır.²⁹ Hububatın toplanmasının yanı sıra, halkın ihtiyacı olan un stokları oluşturabilmek için ise 30 Ocak 1941 tarihinde Bakanlar Kurulu, TMO'yu; un stokları meydana getirebilmek adına gereken tedbirleri almak için sorumlu kılmıştır.³⁰ 1942 yılı Ocak ayında ise; hububat, bakliyat, patates ve pirincin; un ve ezmelerinden pasta, çörek ve bunlara benzer mamullerin yapılması ve satılması yasaklanmıştır.³¹

²⁸ *Resmi Gazete*, 14 Şubat 1941, s. 2-3; Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadî Tarihi*, Yurt Yayınevi, Ankara 1986, s. 223.

²⁹ Kayıran, *a.g.t.*, s. 161.

³⁰ *Resmi Gazete*, 14 Şubat 1941, s. 1.

³¹ *Resmi Gazete*, 30 Ocak 1942, s. 3.

Hububat ve un stoku için alımlara başlayan TMO, üreticinin elindeki ürünleri piyasa fiyatının altında toplamıştır.³² Buğday, pamuk ve şeker pancarı gibi ham maddeler düşük fiyatlarla alınmış, pamuklu dokuma, gıda ürünleri ve şeker olarak işlenmiş, yüksek fiyatlarla piyasaya ürün olarak sunulmuştur. Halkın temel ihtiyaçları olan ekmek ve kömürde ise düşük satış fiyatı politikası belirlenmiştir.³³ Büyük fedakârlıklar ve zorluklar içerisinde ürünlerini devlete satan köylü; piyasadaki ürünleri yüksek fiyattan almaya başlayınca bu durumu hoş karşılamamış³⁴ ve ürününü düşük fiyata devlete vermek yerine, toprağa gömme yolunu tercih etmiştir.³⁵ TMO ise halktan topladığı ürünleri kimi zaman ihraç etmiş ve ülkede kıtlık yaşanmasında etkin rol oynamıştır.³⁶ Serbest piyasada hububat fiyatları artmaya devam etmiş ve belediyeler tarafından ekmek yapılacak un bulunamaz hale gelmiştir. Kentlerde ekmek tüketimi karneye bağlanmaya başlanmış, karaborsacılık ve istifçilik artmış, rüşvet ve nüfuz ticareti azaltılamamıştır.³⁷ Fırsattan yararlanan ve taşra kentlerinde yoğunlaşan, üreticinin mallarını büyük şehir piyasalarına sunarak zengin olan karaborsacılar ise yeni bir sınıf olarak ortaya çıkmıştır.³⁸

Milli Korunma Kanunu'yla hükümet, gerekli gördüğü alanlarda, yapılacak tarımsal faaliyetlerin üretim cinsini belirleyebilme yetkisine de sahip olmuştur. Ziraat yapılmayan 500 hektardan fazla toprak ise devlet tarafından bedel ödenerek işletilebilmiştir. Kanuna uymayanlar için tespit edilen cezalarda ertelenme yolu kapatılmıştır. Kanunun 41. maddesi ile 4 hektardan az toprağı olan çiftçinin bir çift öküzüne devlet tarafından el konulma hakkı tanınmıştır. Çiftçilerin büyük bölümünün, belirlenen miktarın altında toprağa sahip olmasından dolayı, üretim kaynağı olan öküzlerine el konulmuştur ve bu uygulama büyük tepki toplamıştır.³⁹

³² Oğuz Ünal, *Türkiye'de Demokrasi'nin Doğuşu*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1994, s.19-20.

³³ Parasız, *a.g.e.*, s. 60-61.

³⁴ Ünal, *a.g.e.*, s. 19-20.

³⁵ Parasız, *a.g.e.*, s. 61.

³⁶ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 208.

³⁷ Kayıran, *a.g.t.*, s. 163.

³⁸ Ronnie Margulies ve Ergin Yıldızoğlu, "Tarımsal Değişim: 1923-70", *Geçiş Sürecinde Türkiye* (Derleyen: İrvın Cemil Shick, E. Ahmet Tonak), Belge Yayınları, İstanbul 1992, s. 295.

³⁹ Kayıran, *a.g.t.*, s. 159; Güneş, *a.g.m.*, s. 616; Cahit Talas, *Ekonomik Sistemler*, Sevinç Matbaası, Ankara 1969, s. 377; Erkan Şenşekerci, *Türk Devriminde Celal Bayar (1918-*

Sanayi ve maden kuruluşlarının neyi ne kadar üreteceğini belirleme, işletmelerde hedeflere yönelik değişiklikler yapma, üretim programlarını dayatma yetkileri de hükümetin eline geçmiştir. Devlet, gereken düzenlemeleri yapmayan ve belirlenen miktarlarda üretim sağlayamayan kuruluşlara el koyarak işletme hakkına sahip olmuştur. Bu el koyma sürecinde, kurum sahibine uygun miktarda tazminat verilmesi öngörülmüştür. Devlet, maden ocaklarında gereken miktarda üretim sağlayabilmek için madenleri birleştirerek el koyup işletmiştir.⁴⁰ Kanununa bağlı olarak el konulan fabrika ve tesislerden bazıları şunlardır: Yalvaç Deri Fabrikası, Ereğli kömür havzasındaki ocaklar, Nadire Cenani Ercan'a ait ispirto fabrikası, Zeytinburnu Türk Çimentoosu ve Kreci Anonim Ortaklığı'na ait çimento fabrikası.⁴¹ Bunların dışında; kamyonlar, gemiler, tankerler, jeneratörler, motorlar ve orman ürünleri de devlet tarafından el konulan kalemler arasında yer almıştır.⁴²

Benzin ve akaryakıtla çalışan nakil vasıtalarının seyrüseferi kısıtlanmıştır. Taksilerin ise bir gün çift bir gün tek plakalı olanlarının çalışmasına izin verilmiştir.⁴³ Resmi Gazete hariç olmak üzere diğer gazetelerin ebatlarına da sınırlama getirilmiştir. Buna göre: 42x58cm ebadından büyük gazetelerin günlük 4 sayfayı geçmeleri yasaklanmıştır. Bu ebatlardan daha küçük olanlar ise en fazla 6 sayfa çıkabilmiştir. *Ulus* gazetesi ise resmi tebligat ve ilanların çok olduğu günlerde 8 sayfaya kadar basılmıştır.⁴⁴ Tüccarların vergi kaçırmasını ve yüksek fiyattan mal satmasını engellemek amacıyla ise; kanununun 31. maddesine dayanılarak, 5 Mart 1940 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında, fatura kesme zorunluluğu karara bağlanmıştır.⁴⁵ Karara

---

1960), Alfa Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 173; Cahit Kayra, *Savaş-Türkiye-Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 323.

⁴⁰ Korkut Boratav, *100 Soruda Türkiye'de Devletçilik*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1974, s. 327.

⁴¹ Gül Yetim, *1939-1950 Arasında Türkiye'deki Sosyo-Ekonomik Durumun Çok Partili Hayata Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 86-91.

⁴² Osman Akandere, *Milli Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler (1938-1945)*, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 190.

⁴³ Yetim, *a.g.t.s.* 99.

⁴⁴ *Resmi Gazete*, 10 Temmuz 1940, s. 11.

⁴⁵ *BCA*, Dosya: 262, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 90.23..1.

gerekçe olan Milli Korunma Kanunu'nun 31. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrası şu şekildedir: "Toptan, yarı toptan ve perakende ticarete, tacir sıfatını haiz hakiki ve hükmi şahıslar arasında yapılan alım ve satım muamelelerinde satılan mal için satıcı tarafından fatura verilmesi ve faturaların muayyen bir müddet zarfında satan ve satın alan tarafından muhafaza edilmesi hükümetçe mecburi kılınabilir. Yüz kuruştan fazla yapılan alışverişlerde müşterinin talebi üzerine satıcı fatura vermeye mecburdur."⁴⁶ İlgili maddeye dayanılarak çıkarılan fatura uygulamasının detayları ise genel hatlarıyla şu şeklide belirlenmiştir: Kesilecek olan fatura içerisinde; malın nitelik ve niceliği, satış fiyatı, satış tarihi, kime satıldığı, bedelinden ne kadarının tahsil edildiği bilgileri yer alacaktır. Faturanın aslı alıcıda, kopyası satıcıda kalacak ve kanun yürürlükte kaldığı müddetçe saklanacaktır.⁴⁷

Kanunun, toplumun büyük bölümünü etkileyen diğer bir uygulaması ise zorunlu çalışma yükümlülüğü başlığı altında yürürlüğe girmiştir. Bu uygulama, ziraatta çalışan kadın ve erkeğin, kendi işlerini aksatmamak kaydıyla, yaşadıkları yerin 15 km çevresinde bulunan devlet ya da şahıslara ait işletmelerde uygun ücretle çalıştırılabilmesi mecburiyeti şeklinde olmuştur. 15 km sınırı zaman içerisinde genişletilmiştir. Hükümet bu karara dayanarak; fabrikalarda ve işyerlerinde, uygun görülen zamanlarda, fazla mesai yaptırma ve hafta tatillerini iptal uygulamasına gitmiştir. Kadınlar ve küçük yaştaki (alt sınır 12 yaş) vatandaşlar da ağır sanayi kollarında çalışmak zorunda bırakılmıştır. Zaman içerisinde; yol, köprü ve maden gibi alanlarda da zorunlu çalışma yükümlülüğü getirilerek kanun genişletilmiştir. Zorunlu çalışma yükümlüsü olan kişiler zor şartlarda, yiyecek ve barınma konusunda büyük sıkıntılar içerisinde çalıştırılmışlardır. İşçileri koruyacak ciddi bir yasal düzenleme olmadığı için bu gidişata engel olan çıkmamıştır.⁴⁸ Angarya ile ilgili uygulamalardan birkaçı şu şekilde gerçekleşmiştir: 15 Mart 1940 tarihinde inhisar idaresine ait işyerlerinde⁴⁹ ve 24 Eylül 1940 tarihinde ise şeker fabrikalarında⁵⁰ üç saate kadar fazla mesai yapılmasına müsaade edilmiştir. 5 Ocak 1943 tarihinde demiryollarının tamirine

⁴⁶ *TBMMZC*, 18 Ocak 1940, 6. Dönem, VIII, 147.

⁴⁷ *BCA*, Dosya: 262, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 90.23..1.

⁴⁸ Akandere, *a.g.e.*, s. 193-201.

⁴⁹ *Resmî Gazete*, 15 Mart 1940, s. 1.

⁵⁰ *Resmî Gazete*, 24 Eylül 1940, s. 1.

gerek duyulan yerlerinde iş mükellefiyeti uygulaması getirilmiştir. Uygulamaya göre tamir edilecek demiryolunun sağ ve sol tarafında 15 kilometrelik alan içerisinde kalan şehir, köy ve kasabalarda silah altında olmayan 18 ile 40 yaş arası kimseler (işsiz, amele ve rençperlik yapanlar) mükellefiyete tabi tutulmuştur. İşçilerin günlük çalışma ücretlerini, ekmeklerini ve katkılarını devlet karşılamıştır. İş mükellefiyetine tabi tutulan kişinin; hastalanması, doğal bir afete uğraması ya da ikinci dereceye kadar akrabalarından birisinin ölümü çalışmamasının mazereti olarak kabul edilmiştir.⁵¹

Milli Korunma Kanunu'ndan en çok etkilenen köylü kesiminin üzerindeki diğer bir baskı unsuru ise, her köyün kendi okulunun yapımında köylülere çalışma yükümlülüğünün getirilmesi şeklinde olmuştur. 18-50 yaş arasındaki köylüler, yılda 20 günü geçmemek kaydıyla, okul ve resmi görevlilerin (öğretmen, sağlık memuru, ebe gibi) kalacakları yerlerin yapımında çalışmışlardır ya da yerlerine birisini bulma veya nakdi ödemelerle bu sorumluluklarından kurtulabilmişlerdir. İlgili kanuna göre; kadın, yaşlı ve çocukların bina yapımlarında çalıştırılmayacağı belirtilse de çoğu kez bu kurala uyulmamış ve bu kimseler de güç şartlar altında okul inşaatlarında çalıştırılmıştır. Şehir ve kasabalardaki okullar devlet tarafından yapılırken, köy okullarının halka yaptırılması köylü ile devletin arasını açmıştır.⁵²

Refik Saydam'ın ani ölümünün ardından 1942 yılında hükümet kuran Şükrü Saraçoğlu döneminde, ekonominin yönetilmesi konusunda önceki döneme taban tabana zıt bir uygulama içerisine girilmiştir.⁵³ Bu değişiklikler MKK'ya da yansıtılarak, kanun uygulamalarında belli oranlarda yumuşama gerçekleştirilmiştir. Çiftçinin tüm ihtiyaç fazlası ürününe el koyma yerine, % 25 kararı uygulanmaya başlanmıştır. Yeni sisteme göre çiftçi; 50 tona kadar olan ürününün %25'ini, 50-100 ton arasındaki ürününün %35'ini, 100 ton üstü ürünün ise %50'ini devlete satmıştır. Geriye kalan miktar ise mal sahibi tarafından serbestçe satılabilmektedir. %25 kararı daha çok büyük çiftlik sahiplerinin işine gelmiştir. Çiftçi, devlete sattığı ürünün dışında kalan ürününü daha fazla fiyata satmış, tüccar da bu ürüne kâr koyunca tüketicinin eline geçen ürünün fiyatı oldukça artmıştır.⁵⁴ Kanunda

⁵¹ *Resmî Gazete*, 5 Ocak 1943, s. 2.

⁵² Akandere, *a.g.e.*, s. 193-201.

⁵³ Tezel, *a.g.e.*, s. 224.

⁵⁴ Kayıran, *a.g.t.*, s. 164-166; Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 313.

yapılan gevşeme sonrasında 1942 yılı içerisinde tüketici fiyatlarında %100 artış görülmüştür. Böylece; “*üretici kâr etmeye başlayınca üretim artar*” düşüncesi sonuç vermemiştir.⁵⁵ 1942-43 yılları savaş döneminin en yüksek enflasyonunun yaşandığı dönem olmuştur. Bu gidişatın bir sonucu olarak Varlık Vergisi getirilmiştir ve yüksek kazanç elde edenlerden bu vergi yoluyla tahsilat yapılmaya çalışılmıştır.⁵⁶

Saraçoğlu Hükümeti'nin Milli Korunma Kanunu'nda yapmış olduğu yumuşamalardan diğer birkaç tanesi ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Öncelikle, başarısız ve gerçeği yansıtmayan uygulamaları dolayısıyla Fiyat Mura-kabe Komisyonları kaldırılmıştır.⁵⁷ 1943 yılı sonuna doğru ise muhtaç durumdaki çiftçiye, bir sonraki hasat döneminde geri alınmak üzere, Ziraat Bankası vasıtasıyla tohumluk temini kararlaştırılmıştır. Bu amaçla TMO ambarlarından Ziraat Bakanlığı emrine 35.000 tona kadar tohumluk ayrılmıştır.⁵⁸ Diğer yandan 26 Ocak 1944 tarihli meclis görüşmelerinde, Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre 1942 yılı hububat borcunu ödeyemeyenlerin bu borçlarını affeden bir kanun meclisten geçmiştir.⁵⁹ Affin sebebi olarak ise; ilgili yılda hem hububattan alınacak vergilerin memurlar tarafından doğru tahmin ve tespit edilememesi hem de iyi verim alınan bir yıl olmaması sebep gösterilmiştir. İlgili dönemde, verginin tespitinde uygulanan tahmin usulüne göre; tarlada bulunan hasat yapılmamış ürünün miktarı göz kararı ile belirlenmiştir. Belirlenen miktarlar gerçek ürün miktarını tespit edebilmekte geçerli bir yöntem olmadığından, üretici mağdur olabilmektedir. Hükümet bu yanlış uygulamayı telafi edebilmek için çiftçinin borcunu silme yolunu seçmiştir.⁶⁰ Yine 1 Kasım 1944 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu kararıyla; daha önceden yasak getirilen pasta, çörek, simit, peksimet, bisküvi, börek, baklava gibi hamur işlerinin ticari olarak üretilmesine, bazı şartlar dairesinde, izin verilmiştir. Buna göre; Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinde talep miktarı dikkate alınarak, bahsi geçen ürünleri üretmek için, TMO tarafından hububat verilmeye başlanmıştır.

⁵⁵ Nazif Ekzen, *1946-1958-1970 Devalüasyonları*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara 1980, s. 13; Parasız, *a.g.e.*, s. 61.

⁵⁶ Tunçay vd., *a.g.e.*, s. 306.

⁵⁷ Güneş, *a.g.m.*, s. 617.

⁵⁸ *Resmî Gazete*, 5 Kasım 1943, s. 1.

⁵⁹ *TBMMZC*, 26 Ocak 1944, 7. Dönem, VII, s. 140.

⁶⁰ *TBMMZC*, 26 Ocak 1944, 7. Dönem, Ekler Bölümü, VII, 6/1-3.

Diğer illerde ise talepler TMO ve serbest piyasa ortamından karşılanmıştır. Verilen hububat ve unların amaçları dışında kullanılması yasaklanmıştır. Ürünlerin fiyatları ise resmi makamlarca (Ticaret Bakanlığı veya mahalli belediyeler tarafından) belirlenmiştir.⁶¹

Saraçoğlu dönemi bir yumuşama dönemi olsa da kimi zaman, ihtiyaçlara bağlı olarak, bazı sert uygulamaların olduğu da görülmüştür. Ordunun ihtiyaç duyduğu ya da üretiminin az olması dolayısıyla karaborsaya düşen ürünlere, halkın bulmakta çok fazla güçlük çektiği hammadde ve mamulle-rezaman zaman bütünüyle el konulmuştur. Buna örnek olarak; pamuk mahsulüne yönelik el koyma uygulaması gösterilebilir. Milli Korunma Kanunu'nun 7 ve 14. maddelerine dayanılarak İzmir, Balıkesir, Kütahya, Manisa, Aydın, Denizli, Antalya, İçel, Seyhan, Hatay, Gaziantep, Maraş, Malatya, Elazığ illerinde 1945-1946 rekolte mahsulü bütün pamuklara el konulması, 6 Eylül 1945 günlü Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmiştir. Pamukların, belirlenen fiyatlardan toplanması ve ihtiyaç sahiplerine satılması görevi Sümerbank'a bırakılmıştır. Kararın yürürlüğe girmesi itibariyle Sümerbank'ın izni olmadan, pamuk ve pamuk ürünlerinin deniz ya da kara vasıtalarıyla taşınması yasaklanmıştır.⁶²

Milli Korunma Kanunu'na Bağlı Diğer Ekonomik Uygulamalar

Milli Korunma Kanunu'na yardımcı olacağı düşünülerek bazı önemli ekonomik tedbir uygulamaları da yürürlüğe konulmuştur. Bunlardan bir tanesi ekmek karnesi uygulamasıdır. İlk etapta, tek tip ekmek çıkarılması yönünde adım atılmıştır. 18 Şubat 1941 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından verilen bir kararla İstanbul, Ankara ve İzmir'de tek tip ekmek üretimi uygulaması başlatılmıştır.⁶³ Fakat üretilmeye başlanan ve buğday unu hariç katkı maddelerinin de kullanıldığı ekmekler (mısır, palamut, küspe, arpa gibi) halk tarafından pek de hoş karşılanmamıştır ve büyük memnuniyetsizlikler doğurmuştur.⁶⁴ Ekmekte tek tip uygulaması beklenen hububat

⁶¹ *Resmi Gazete*, 1 Kasım 1944, s. 1.

⁶² *BCA*, Dosya: 75130, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 109.55..2.

⁶³ *Resmi Gazete*, 21 Şubat 1941, s. 2.

⁶⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1938-1950)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, II, s. 203.

tasarrufunu sağlayamamıştır. Vatandaş ise aç kalacağı korkusuyla gıda maddelerini stoklama yoluna giderek yaşanan sıkıntıları daha da artırmıştır. Artan ekmek sıkıntısı üzerine Refik Saydam Hükümeti ekmek dağıtımında karne uygulamasına geçmek zorunda kalmıştır.⁶⁵ Uygulama ilk olarak Ankara ve İstanbul'da başlatılmıştır. Bu şehirlerin dışında; Diyarbakır, Edirne, Kayseri, Samsun, Zonguldak, Bursa da kısa süre içerisinde uygulamanın yürürlüğe girdiği şehirler arasında yer almıştır.⁶⁶ İstanbul'da 11 Ocak 1942 günü karne dağıtımı yapılmıştır. Gazeteler aracılığıyla yapılan duyurularda, yeteri derecede ekmek çıkarılacağı ve vatandaşların telaşa düşmemesi gerektiği telkin edilmiştir.⁶⁷ 14 Ocak günü ise, karne sahibi İstanbul halkı ilk kez olmak üzere ekmeklerini karneyle almaya başlamıştır.⁶⁸ Uygulamanın ilk gününde yaşananlar ve elde edilen başarı ertesi günkü gazetelerde kendisine geniş yer bulmuştur.⁶⁹ 17 Ocak 1942 tarihinde Ankara'da da ekmek karnesi dağıtılmaya başlanmıştır.⁷⁰

Kısa sürede ülke sathına yayılan ekmek karnesi uygulaması ile dağıtılacak olan ekmeklerin gramajları da tespit edilmiştir. Tespite göre: 7 yaş altı çocuklara 187,5 gram, 7 yaş üstü kişilere 375 gram, ağır işçilere 750 gram günlük ekmek hakkı tanınmıştır.⁷¹ Bu miktarlar zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. İlk olarak ordu mensupları için uygun görülen 750 gram ekmek; çalışma şartlarının ağırlığı ve sürekli manevra yapılması dolayısıyla az bulunarak miktar 900 grama çıkarılmıştır.⁷² Halk için dağıtılan ekmeklerde ise, gelen taleplerin karşılanamamasından dolayı eksiltmeye

⁶⁵ M. Selçuk Özkan ve Abidin Temizer, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Karaborsacılık", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, II/9, Fall 2009, s. 323.

⁶⁶ Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Homer Kitabevi, İstanbul 2007, s. 108; Fatih Tuğluoğlu, "Tek Parti Döneminde Hükümet Memur Dayanışması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 27-28, Mayıs-Kasım 2001, s. 362.

⁶⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ocak 1942, s. 1.

⁶⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ocak 1942, s. 1.

⁶⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ocak 1942, s. 1.

⁷⁰ *Ulus Gazetesi*, 17 Ocak 1942, s. 1.

⁷¹ Tayfun Çınar, "1942: A'dan Z'ye Bozuk Devletin Yeniden Yapılanması Girişimlerinin Yükselişi ve Düşüşü", *Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini(1940-1949)*, (Editör: Birgül Ayman Güler), AÜSBF Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2008, s. 241-242.

⁷² *TBMMZC*, 2 Şubat 1942, 6. Dönem, XXIII, s. 240.

gidilmiştir. 27 Şubat 1942 tarihli bir kararla ekmek miktarlarında %20'lik bir azaltma gerçekleştirilmiştir. Böylece yetişkinlerin için 300, çocuklar için ise 150 gram uygun görülmüştür. Ağır işçiler için ise bir değişiklik yapılmamıştır.⁷³ 6 Mayıs 1942 tarihinden itibaren ise bir gün tam diğer gün %50 az olmak üzere dönüşümlü gramajla verilmeye başlanmıştır. Büyükler için yarı miktar verildiği gün 150 gram ekmek dağıtılmıştır.⁷⁴ Hububat sıkıntısının bir miktar aşılması sonrasında 3 Haziran 1942 günü %50 uygulaması sonlandırılmıştır. Ayrıca ekmek içerisindeki arpa miktarı da azaltılmıştır.⁷⁵ 8 Ocak 1945 tarihinde yetişkinlere verilen miktar 450 grama, ağır işçilerin istihkakı ise 900 grama yükseltilmiştir.⁷⁶ 24 Mart 1945 tarihinde devlet madenlerinde çalışan işçilerin günlük hakları 1.000 grama yükseltilmiştir.⁷⁷ Ekmekte karne uygulaması İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte gereksiz görülmüş ve öncelikle Ankara, İstanbul ve İzmir dışında karne ile ekmek satışı kaldırılmıştır. Bu üç şehirde ise Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan 9 Eylül 1946 tarihli tamimle karne ile ekmek satışına son verilmiştir.⁷⁸

Milli Korunma Kanunu'nun diğer bir uygulaması ise Varlık Vergisi olarak ortaya çıkmıştır. Devlet hazinesinin eksikliğini tamamlamak amacıyla çıkarılan vergi⁷⁹, 11 Kasım 1942 tarihinde Şükrü Saraçoğlu Hükümeti tarafından hayata geçirilmiştir. 4305 sayılı kanun 17 maddeden oluşmuştur. Kanunun 1. maddesinde; servet ve kazanç sahiplerinin malları ve fevkalade kazançları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere vergi alınacağı bildirilmiştir. Kanunun 7. maddesinde; vergi mükelleflerinin mükellefiyet derecelerinin tespiti için vilayet ve kaza merkezlerinde en büyük mülki memurun başkanlığında; en büyük mal memuru, ticaret odaları ve belediye temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. 11.

⁷³ Kazım Karabekir, *Günlükler (1906-1948)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, II, 1252; *Ulus Gazetesi*, 28 Şubat 1942, s. 1.

⁷⁴ Karabekir, *a.g.e.*, s. 1262; İsmet İnönü, *Defterler(1919-1973)*, (haz. Ahmet Demirel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, I, 324.

⁷⁵ *Son Telgraf Gazetesi*, 3 Haziran 1942, s. 1.

⁷⁶ Yetim, *a.g.t.*, s.140.

⁷⁷ *Akşam Gazetesi*, 24 Mart 1945, s. 2.

⁷⁸ *Tanin Gazetesi*, 9 Eylül 1946, s. 1; *Vatan Gazetesi*, 9 Eylül 1946, s. 1.

⁷⁹ Murat Koraltürk, "Türkiye Ekonomisi (1923-1960)", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XVII, s. 591-592.

maddeyle; komisyonun aldığı kararların vergi dairelerine veya köylerde münasip yerlere asılmak suretiyle duyurulması kararlaştırılmıştır. Komisyonların aldığı kararlar kesinlik taşıyacaktır. Sadece mükerrer vergi yazılımlı halinde itiraz yapılabilecektir. 12. maddeyle; vergi 15 gün içinde ödenecek, ek olarak uzayan ilk hafta için %1, ikinci hafta için %2 faiz işletilecektir. 30 gün içinde borcunu ödemeyenler ise askeri işleri dışında, umumi hizmetlerde bedeni olarak çalıştırılacaklardır. Kanunun, 17. maddede yer aldığı şekliyle, Bakanlar Kurulu tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır.⁸⁰

Tüccar, emlak sahibi ve büyük çiftçiler vergi alınacak hedef kitleyi oluşturmuştur. Hedef zenginler olmasına rağmen yer yer zor durumda bulunan esnaf da bu vergilerden nasibini almıştır. Vergi miktarları kesinlik taşımadığı için, kimi zaman komisyonlar mükelleflerin üzerine çok yüksek miktarda vergi yükü bindirmiştir.⁸¹ Saraçoğlu, 21 Ocak 1943 tarihinde yaptığı bir açıklamada azınlıkların vergilendirilmesi mevzusundan bahisle şu ifadeleri kullanmıştır: “Bu memleket tarafından gösterilen misafirperverlikten faydalanarak zengin oldukları halde ona karşı bu nazik anda vazifelerini yapmaktan kaçacak kimseler hakkında bu kanun bütün şiddetiyle tatbik edilecektir.”⁸²

Azınlıkların askerlik yapmadıkları, bu vatan için kan dökmedikleri, halkın elindekileri sömürdükleri için artık bu memleket adına fedakârlık zamanlarının geldiği söylentileri artmış ve Varlık Vergisi'nin haklılığı anlatılmaya çalışılmıştır. Vergilerini ödeyemeyenlerin Palu, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Erzurum, Ağrı transit yollarında ve Kop, Zigana, Deveboyu geçitlerinin kışın temizlenmesinde çalıştırılması planlanmıştı.⁸³ Borçlu kişiler valiliklere gönderilen listeler çerçevesinde polis tarafından toplatılmıştır. İstanbul'da toplatılan mükellefler sevk günlerine kadar Sirkeci Tren Garı yakınında bir ambarda bekletilmişlerdir.⁸⁴ Çalışma yükümlüleri ba-

⁸⁰ *TBMMZC*, 11 Kasım 1942, 6. Dönem, XXVIII, 29-32; Kayra, *a.g.e.*, s. 49-50; Nevin Coşar, *Kriz, Savaş ve Bütçe Politikası (1926-1950)*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2004, s. 104-106; Goloğlu, *a.g.e.*, s. 174; Koçak, *a.g.e.*, s. 482-485.

⁸¹ Akandere, *a.g.e.*, s. 174-177.

⁸² *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ocak 1943, s. 1.

⁸³ Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni(1923-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s. 442-451.

⁸⁴ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 197.

rınma ve yeme giderlerini kendileri karşılamışlardır. Aldıkları ücretin yarısı ise vergi borçlarından düşürülmüştür. Fakat bu miktarlarla yüksek vergi borçlarının sıfırlanması pek de mümkün görünmemiştir.⁸⁵ Vergi mükelleflerinin ve miktarlarının tespitinde yaşanan sıkıntılara birlikte,⁸⁶ 1942-44 yılları arasında vergi dahilinde 114.368 mükellefe 465.384.820 lira vergi tarh edilmiştir. Bu miktarın 314.920.940 lirası tahsil edilmiştir.⁸⁷ Ekonomide istenilen rahatlama sağlanamayınca ve gelen tepkiler sonrasında 15 Mart 1944 tarihinde 4530 sayılı “Varlık Vergisinin Bakayasının Terkinine Dair Kanun” ile vergi yürürlükten kaldırılmıştır.⁸⁸

Milli Korunma Kanunu’na bağlı başka bir uygulama ise Toprak Mahsulleri Vergisi olarak hayat bulmuştur. Savaş sırasında büyük kazançlar sağlayan toprak sahiplerinin vergilendirilmesi gündeme gelmiştir. Bu vergi 4 Haziran 1943 tarihinde çıkarılmış, üç mahsul dönemi uygulanmıştır.⁸⁹ Vergi çoğunlukla aynı olarak alındığı için aşar vergisine benzetilmiştir.⁹⁰ 26 Nisan 1944 tarihinde vergi miktarları biraz daha artırılmıştır(%8 den %10’a çıkarılmıştır) ve vergisini zamanında ödemeyenlerin cezalı olarak ödeyecekleri hakkında bir tasarı kabul edilmiştir.⁹¹ Toprak Mahsulleri Vergisi büyük-küçük çiftçi ayrımı yapılmadan alındığı için en büyük zararı küçük çiftçi grubuna vermiştir. Kanun gereğince vergi, daha ürün tarladayken, yetkili kişilerce tahminen belirlenen ürün miktarı üzerinden alınmıştır. Gerçek mahsulün tahmin edilmesinde yaşanan sıkıntılar çiftçiyi perişan etmiştir. Gelen görevli bazen tarladaki ürünü çok miktarda göstererek çiftçiyi fazla vergi vermek zorunda bırakmıştır. Kimi zaman da memurlar vergiyi düşük miktar gösterme karşılığında rüşvet istemişlerdir. Vergisini aynı olarak verecek olan çiftçi, ürününü kendisi götürerek TMO’ya teslim etmek

⁸⁵ Akandere, *a.g.e.*, s. 204.

⁸⁶ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951, s. 81-82.

⁸⁷ *TBMMZC*, 15 Mart 1944, 7. Dönem, Ekler Bölümü, VIII, 1/1, Tahsil edilen vergi miktarı ile ilgili olarak 13 Kasım 1950 tarihli Meclis Tutanağı’nda farklı bir rakam sunulmaktadır. Bu bilgiye göre toplanan vergi miktarı 317.509.114 liradır(*TBMMTD*, 13 Kasım 1950, 9. Dönem, II, 80-83).

⁸⁸ *TBMMZC*, 15 Mart 1944, 7. Dönem, VIII, 45-46.

⁸⁹ Bedrettin Kolaç, “Türkiye’de Hububat Politikaları (1923-1950)”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XVII,674.

⁹⁰ Türkan Başyigit, “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Planları (1923-1950)”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XVII,s. 693. (Sayfa Aralığı 687-696).

⁹¹ Kayıran, *a.g.t.*, s. 167-168.

zorunda bırakılmıştır. Bu ürünlerin taşınması-teslimi için günlerce beklenmesi ve teslim sırasında görevli memurların çıkardıkları sıkıntılar köylü için büyük eziyet olmuştur.⁹² Milli savunma giderlerinin karşılanması amacı da güden bu kanunun uygulaması, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, 23 Ocak 1946 tarihinde kaldırılmıştır.⁹³

Kanuna Bağlı Olarak Verilen Cezalar

Milli Korunma Kanunu'nun uygulanması sürecinde çıkan sorunların halledilmesi için açılmış olan 8 adet mahkeme, İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda çok sayıda davaya bakmıştır. Fakat mahkemelerin çalışmalarıyla ilgili sıkıntılar bir türlü aşılamamıştır. Bu sıkıntılar meclis görüşmelerine dahi yansımıştır. 26 Mayıs 1942 tarihli meclis oturumunda CHP Kastamonu Milletvekili Abidin Binkaya, Milli Korunma Mahkemelerinin çalışmasıyla ilgili sıkıntıları dile getirmiştir. İstanbul'daki mahkemeyi örnek gösteren vekil, bu mahkemeye 500 kadar ihtikar davasının gelmiş olduğunu ve mahkemenin bu sayının ancak yarısı kadarını sonuçlandırabildiğini ifade etmiştir. Mahkemelerin rahat çalışabilmesi için, kanunu uygulayan memurların sayısının yeterli olması gerektiğini belirten Binkaya, İstanbul'da 30 kadar memur bulunduğunu ve bunun ancak yarısı kadarının faal olarak görev yaptığını, bu rakamın da yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu kişilere tek tip kıyafet giydirildiği ve bunun da ihtikar yapan kimseler tarafından kolaylıkla tanınmalarına neden olduğunu konuşmalarına eklemiştir. Daha sonra söz alan Adalet Bakanı Hasan Menemencioğlu özetle şu ifadeleri kullanmıştır: Milli Korunma Mahkemeleri İstanbul, Ankara ve İzmir'de kurulmuştur. Bu mahkemelerin olmadığı yerlerde ise diğer mahkemeler Milli Korunma Kanunu icabınca hüküm vermektedirler. Mahkemeler yeni kurulduğu için elde tam bir malumat yoktur.⁹⁴

Milli Korunma Mahkemeleri ve diğer yerel mahkemeler tarafından kanuna uymadığı gerekçesiyle birçok ticaret erbabına ve yükümlülüğünü yerine getirmeyen vatandaşa değişik miktarlarda cezalar vermiştir. Bu cezalardan örneklem oluşturmak üzere aşağıdaki mahkeme kararları seçilmiştir:

⁹² Akandere, *a.g.e.*, s. 169-170.

⁹³ *TBMMTD*, 23 Ocak 1946, 7. Dönem, XXI,s. 91-92.

⁹⁴ *TBMMZC*, 26 Mayıs 1942, 6. Dönem, XXV,s. 302-303.

1. Karaman'da bakkal Hüseyin Ekzin belirlenen fiyatın üstünde fiyata sadeyağ sattığı için 500 lira ağır para ile iki yıl Adana'ya sürülme cezası almıştır.⁹⁵

2. Ergani'den esnaf Tursun Özbek'e şeker ihtikârı yapmaktan dolayı 16 lira 30 kuruş ağır para ve dükkânının yedi gün kapatılması cezası verilmiştir.⁹⁶

3. Elmalı'dan seyyar manifatura tüccarı Mahmut Yelten, 55 kuruşa satması gereken Merzifon keteninin metresini 90 kuruştan 7 metre satmıştır. Bu sebeple 5 lira ağır para cezası ve yedi gün dükkânının kapatılması ile cezalandırılmıştır. Ayrıca, basma müsadere edilmiş, basma bedeli olan 630 kuruş ise satıcıdan alınıp alıcıya verilmiştir.⁹⁷

4. Hüseyin Doymuş isimli şahıs evinde bulunan buğday hakkında beyanname vermeyerek kanuna karşı gelmiştir. 670 kilo olan buğday müsadere edilmiş; 25 lira ağır para cezası verilmiş; mahkeme masrafları da şahsa ödettilmiştir.⁹⁸

5. İsmail Sezgin ismindeki bakkal, elindeki çay miktarını belirtilen tarihler içerisinde bildirmemiştir. Elinde fazladan bulunan 13 paket ve 65 gram çay için 25 lira ağır para cezası verilmiştir.⁹⁹

6. Amasya'dan esnaf Hüseyin Burgaz piyasayı daraltmak adına manifatura eşyası toplamış ve fatura kesmemiştir. Bu hareketleri dolayısıyla 55 lira ağır para ve iki hafta dükkân kapatma cezası almıştır.¹⁰⁰

7. Vatandaş Ahmet Karakuş ilgili memurdan müsaade almadan harmanını kaldırıp arpasını evine taşımıştır. Bu hareketiyle 25 lira ağır para cezasıyla cezalandırılmıştır.¹⁰¹

8. Elmalı'dan Eczane sahibi Hoşyar Tanrısever, 24 adedi 250 kuruşa satılması gereken bir ilacın 10 adedini 250 kuruşa satmıştır. Kanuna muha-

⁹⁵ *Resmi Gazete*, 15 Ağustos 1941, s. 8.

⁹⁶ *Resmi Gazete*, 28 Şubat 1942, s. 3.

⁹⁷ *Resmi Gazete*, 14 Mart 1942, s. 4.

⁹⁸ *Resmi Gazete*, 18 Nisan 1942, s. 8.

⁹⁹ *Resmi Gazete*, 1 Haziran 1942, s. 54.

¹⁰⁰ *Resmi Gazete*, 11 Ağustos 1942, s. 7.

¹⁰¹ *Resmi Gazete*, 22 Ağustos 1942, s. 7.

lif bu davranışı sebebiyle 6 lira 20 kuruş ağır para cezası almıştır. Fazla aldığı 150 kuruşu müşteriye iade etmiştir. Kalan 100 liraya ise müsadere uygulanmıştır. Eczaneye, halkın sıhhatiyle ilgili olması nedeniyle kapatma cezası verilmemiştir.¹⁰²

9. Fırınacı Mustafa Sezgin, fırınında ekmek olduğu halde satışa sunmayarak kanuna muhalif davranmıştır. Şahıs 5 lira ağır para ve 7 gün dükkânının kapatılması cezası almıştır.¹⁰³

10. 10 Metresi 56,5 kuruş satılması gereken Sümerbank malı kol astarının 10 metresini 90 kuruşa satarak kanuna karşı gelen tüccar Osman Karaöz, 3 ay 15 gün hapis, 116 lira 60 kuruş ağır para, 1 ay müddetle dükkânının kapatılması ve bu müddet zarfında ticaretten men cezası almıştır. Ayrıca bu şahsın dükkânına, büyük harflerle yazılı levhalar asılarak cezasıhalka duyurulmuştur.¹⁰⁴

11. Milli Korunma Kanunu'na daha önceden muhalif olan Akşehir'den Mahmut Berber; dükkânında mevcut bulunan alkol, çekirdek, kahve ve kesme şekeri sebep olmadan satışa sunmadığı için 7 ay 1 gün hapis, 300 lira ağır para cezasıyla cezalandırılmıştır. Ayrıca dükkân dört ay kapatılmıştır ve şahıs bu müddet zarfında ticaretten men edilmiştir.¹⁰⁵

12. Seferihisar'dan manav Mustafa Aldemir, satışa sunduğu lahanalara etiket koymadığı için 25 lira ağır para cezasına çarptırılmıştır ve bu cezanın gazeteyle ilanına karar verilmiştir.¹⁰⁶

13. Amasya'da esnaf Yunus Düzgün, yüksek fiyatla gaz yağı satmaktan suçlu bulunmuş ve üç ay hapis, 100 lira ağır para cezasıyla cezalandırılmıştır. Ayrıca dükkânı bir ay müddetle kapatılmıştır ve şahıs bu süre zarfında ticaretten men edilmiştir.¹⁰⁷

14. Tavşanlı'da linyit işletmesinde, iş mükellefiyeti sırasında mazeretsiz ve izinsiz çalışma alanını terk eden Ahmet Kahraman 66 lira 60 kuruş ağır para cezasıyla cezalandırılmıştır.¹⁰⁸

¹⁰² *Resmi Gazete*, 17 Ekim 1942, s. 5.

¹⁰³ *Resmi Gazete*, 27 Ekim 1942, s. 8.

¹⁰⁴ *Resmi Gazete*, 18 Kasım 1942, s. 8.

¹⁰⁵ *Resmi Gazete*, 12 Aralık 1942, s. 6.

¹⁰⁶ *Resmi Gazete*, 11 Şubat 1943, s. 4.

¹⁰⁷ *Resmi Gazete*, 26 Şubat 1943, s. 4.

¹⁰⁸ *Resmi Gazete*, 13 Mart 1943, s. 5.

15. Hükümete borçlandığı hububatı, belirtilen tarihler içinde teslim etmeyen Akşehir'den Mehmet Kızmaz, 1 ay 15 gün hapis ve 166 lira 60 kuruş para cezası almıştır.¹⁰⁹

16. Haklı bir sebep olmaksızın fazla fiyata çavdar satmaktan suçlu bulunan İbrahim Kurnaz'a, 5 ay hapis ve 200 lira ağır para cezası verilmiştir.¹¹⁰

17. 103 kuruşa aldığı demir civatanın kilosunu 300 kuruşa satarak kanuna muhalif davranan Bandırma'dan Naip Erkovansuçlu bulunmuş; 3 ay hapis, 100 lira ağır para ve çalıştığı dükkanın 1 ay kapatılması cezasıyla cezalandırılmıştır.¹¹¹

18. Dükkânında bulunan yağı herhangi bir sebep göstermeden satışa sunmayan Muş'tan esnaf Selim Yılmaz ve ortağı Sadullah Şahin suçlu bulunmuşlar, 3'er ay hapis ve yüzer lira ağır para cezası almışlardır. İlgili şahısların bir ay müddetince hem işyerleri kapatılmıştır hem de iki şahıs ticaretten men edilmiş, ellerindeki 3 teneke yağ müsadere edilmiştir. Asliye Ceza Mahkemesi'nin kararının, şahısların dükkânının görünen yerlerine asılması da hükme bağlanmıştır.¹¹²

19. Toprak Mahsulleri Vergisi'nin ve devlet hissesinin tahsili sırasında memuriyet vazifelerini suiistimal eden Bilecik'ten muhtar Ahmet Özdemir ile muhtarlık azalarından Hüsamettin Konmaz 6'şar ay hapis cezasıyla cezalandırılmışlardır.¹¹³

20. Amasya'dan Abdullah Özdemir'e, evini fazla fiyata kiraya verdiği için 210 lira ağır para cezası verilmiştir. Sanığın yaşının ileri olması dolayısıyla miktarda indirime gidilmiş, ceza 175 liraya düşürülmüştür.¹¹⁴

21. Çörek yaparak satışa sunan Amasya'dan İbrahim isimli şahıs kanuna karşı geldiği için 25 lira para cezası ile cezalandırılmıştır.¹¹⁵

22. Ilgın'dan esnaf Mehmet Ilgın, kilosunu 6 liraya satması gereken kahvenin kilosunu 8 liraya satarak kanuna karşı gelmiştir. Bu suçuna karşı-

¹⁰⁹ *Resmî Gazete*, 28 Nisan 1943, s. 3.

¹¹⁰ *Resmî Gazete*, 22 Ekim 1943, s. 3.

¹¹¹ *Resmî Gazete*, 13 Kasım 1943, s. 5.

¹¹² *Resmî Gazete*, 22 Aralık 1943, s. 3.

¹¹³ *Resmî Gazete*, 12 Temmuz 1944, s. 6.

¹¹⁴ *Resmî Gazete*, 11 Aralık 1944, s. 8.

¹¹⁵ *Resmî Gazete*, 14 Aralık 1944, s. 7.

lık 15 gün hapis ve 100 lira para cezasıyla cezalandırılmıştır. Suçlunun 15 gün ticaretten meni ve masrafları şahıs tarafından karşılanarak kararın *Resmî Gazete*'de yayınlanması kararlaştırılmıştır.¹¹⁶

23. İzinsiz olarak benzinle çalışan motosikletini kullanan Akşehir'den Haşim Aka 250 lira para cezası almıştır. Daha önceden infaz edilmiş cezası bulunduğundan, ceza altıda bir oranında artırılarak 291 lira 60 kuruş olarak belirlenmiştir.¹¹⁷

İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Milli Korunma Kanunu

Milli Korunma Kanunu savaşın sona ermesine rağmen varlığını devam ettirmiştir. Kanun içerisinde yapılan değişikliklerle, kanunun yeni oluşan şartlara ayak uydurmasına çalışılmıştır. Bu amaçla ilk olarak 1946 yılı Haziran ayında değişiklik girişimi gündeme gelmiştir. Savaş sonrasında üretim ve ithalat yoluyla ana ihtiyaç mallarının serbest temini yolu açılmıştır. Fakat vurguncular bu imkanlar dahilinde kendilerine önemli kâr alanları bulmuştur. Kanunda yapılacak değişikliklerle haksız kazanç elde etme yolunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ayrıca rüşvet ve zimmete para geçirmek gibi suçların işlenmesinin de en asgariye indirilmesi amaçlanmıştır.¹¹⁸ Meclis görüşmelerinin ardından, kanunun 51, 10, 31, 32,57, 66, 67 ve 68. maddeleri 14 Haziran tarihli oturumda değiştirilmiştir.¹¹⁹

Milli Korunma Kanunu'nun 30. maddesi en fazla mağduriyet yaratan kanun hükümleri arasında yer almıştır. İlgili madde ile gayrimenkullerin kira fiyatları 1939 yılına endeksli olarak bırakılmıştır. Bu durum, mülk sahipleri için büyük sıkıntılar doğurmuştur. Savaşın bitmesine rağmen ilgili maddenin varlığı kirada oturanlar ve özellikle ticarethane kiracıları için büyük rahatlık olurken, mal sahiplerini maddi anlamda sıkıntıya sürüklemiştir. Bu sıkıntılara örnek teşkil etmesi adına Topçu Binbaşı ve malul subaylardan Ahmet Rasim Öçalan'ın CHP Milletvekili Hilmi Uran'a gönderdiği 26 Ekim 1946 tarihli mektupta geçen ve kira fiyatlarıyla ilgili yaşanan sıkıntıları özetleyen bazı cümleler şu şekildedir: "...Bendeniz, savaş meydanlarında sağ ayağını kaybetmiş malul bir topçu binbaşısıyım.

¹¹⁶ *Resmî Gazete*, 27 Haziran 1945, s. 7.

¹¹⁷ *Resmî Gazete*, 10 Temmuz 1945, s. 8.

¹¹⁸ *TBMMTD*, 13 Haziran 1946, 7. Dönem, Ekler Bölümü, XXIV, 3/1-7.

¹¹⁹ *TBMMTD*, 14 Haziran 1946, 7. Dönem, XXIV, 335-342.

Maluliyetim nedeniyle çalışıp kazanamıyorum. Ancak ufak bir maaş ile babadan kalma iki dükkân ve bir evin kira parası ile sekiz baş nüfusunun idare-i maişetini evvelce temin ediyorduk. Fakat 1939'u takip eden yıllardan bugüne kadar geçim zorluğu yüzünden en feci bir duruma düşmüş bulunmaktayım...Kendi tapulu mülkümden, yani yukarıda maruz gayrimenkulden yedi seneden beri tek kuruş maişetime medar olmadığını esefle bildirerek, bunun amillerini ve gayrimenkul gelirlerini harpten evvelki fiyattan artırılmasını meneden ve modası geçmiş, unutulmuş Koruma Kanunu'ndan ve kanununun tatbikinden dolayı tahaddüs etmiş olan elim ve feci vaziyetlerden bahsedeceğim...Kiralara harpten evvelki fiyattan fazlaya çıkarılması memnudur...Hayat şartları değişmiş, insanoglunun yaşayabilmesi için kullanabileceği her şey yüzde beşyüz ve bin nispetinde artmış ve bina vergileri dahi birkaç misli yükselmiş ve tamir masrafları ise hepsinin fevkinde artmış olduğundan bendeniz tapulu mülküm olan iki dükkandan aldığım ayda otuz lira ile evimden aldığım on lira icar mülkün vergisi ile masraflarını zor karşılıyor...”Şikayet sahibi Öçalan bundan sonra,1939 ile 1945 yılları arasında bazı giderlerin fiyat karşılaştırmasını yapmıştır. Buna göre; ekmeğin kilosu 1939 yılında 4 kuruş iken 1945 yılında 70 kuruşa çıkmıştır. Şekerin kilosu ise 25 kuruştan 500 kuruşa yükselmiştir. Bina vergisi 15 liradan 48 liraya, ayakkabı fiyatı 400 kuruştan 4.000 kuruşa çıkmıştır. Öçalan, yapılan uygulamanın cumhuriyet, anayasa ve adalet kavramlarıyla çeliştiğini belirterek cümlelerine şu şekilde devam etmiştir: “...Kendim harp malulüyüm ve iki çocuğumdan birisini de şehit verdim. Diğeri de halen hudutta askerdir. Şehit oğlumun üç tane yavrucağı var ki şimdi bütün gözlerim bu talihsiz çocukların üstündedir. Zavallı annelerine tahsis ettiğim günde 200 gram ekmeği de benden gizli çocuklara yedirmiş. Bu yüzden az zaman sonra anneleri açlıktan öldü...”. Binbaşı; kiradaki dükkanlarında oturanların yüzbinlerce lira kazandıklarını, dükkanı terk ederken de başkasına 1.500 lira hava parasına teslim ettiklerini, mahkemeye başvurduğunu fakat kira artıramayacağı yönünde karar çıktığını eklemiştir.Öçalan, askerdeki oğlundan da bahsetmiş ve izin için geldiğinde gördüğü durumdan duyduğu rahatsızlığı belirten şu cümlelerini aktarmıştır: “Baba,mademki bu hareketler var. Daha ben ne diye askere gideyim? Ne diye hudut bekleyeyim. Bir düşman da gelse maazallah işgal etse Korunma Kanunu'nun bu muamelesinden farksız bir muamele yapacağını tahmin etmiyorum”. Binbaşı bu haksız uygulamaların derhal sonlandırılmasını, kendisi gibi mağdur olan ve başka geçim kaynağı bulunmayan kim-

selerin mağduriyetlerinin giderilmesini CHP Meclis Grubu'ndan rica etmiştir.¹²⁰

Gayrimenkul kira fiyatlarından doğan sıkıntıların giderilmesi konusu 20-21 Şubat 1947 tarihli meclis görüşmelerinde gündeme gelmiştir. 20 Şubat tarihli meclis oturumunda kanunun gayrimenkul kiralari ile ilgili olan 30. maddesi görüşölmeye başlanmıştır. Maddenin önem arz eden birinci fıkrası şu şekilde tespit edilmiştir:“Milli Korunma Kanunu'nun uygulandığı süre içinde şehir, kasaba, iskele, liman veistasyonlarda gayrimenkullerin(tarla, bağ, bahçe, bostan gibi musakkaf olmayanlar hariç) kira bedelleri Milli Korunma Kanunu'nun uygulanmaya konmasına takaddüm eden yıl içindeki son kira sözleşmesiyle belli oran kira bedellerine; konutlarda %20 ve konuttan başka yerlerde %50 zammı ile bulunacak kirabedellerinden hiçbir suretle fazla olamayacağı gibi sözleşme şartlarında kiracılar aleyhine değışiklik yapılamaz.”¹²¹ 30. maddenin değıştirilen tüm fıkraları incelendiğinde; savaş yıllarında artırımına izin verilmeyen kira fiyatlarına makul ölçülerde artış sağlanmasının yolunun açıldığı görölmektedir. Bu şekilde, kira fiyatların bir anda serbest bırakılmasının sebep olacağı sosyal ve iktisadi çıkmazların önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹²² 21 Şubat 1947 tarihinde ise 30. madde ve ekleriyle ilgili diğerk değışiklikler tamamlanarak kanunlaşmıştır.¹²³

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinde yumuşamalara gidilse de kanun varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu durum vatandaşın CHP iktidarını şiddetli şekilde eleştirmesine neden olmuştur. İktidar ise kendisini ve kanunun varlığını savunmaya çalışmıştır. Bu manada, CHP Genel Sekreterliği'nden yayınlanmış, partiye mensup vekillere hitap eden 9 Temmuz 1945 tarihli bir yazı önem arz etmektedir. İlgili yazıda, savaş sırasında izlenen ekonomi politikası hakkında genel bir değerlendirme yapılmış, bu değerlendirmenin vekiller tarafından seçim bölgelerinde halka iletilmesi istenmiştir. Değerlendirme metni içerisinde; Milli Korunma Kanunu uygulamaları hatırlatılmış ve devletin halkın mağduriyetini gidermek için böyle bir uygulamaya gittiği, yaşanan

¹²⁰ *BCA*, Dosya: C1,Fon Kodu: 30..1.0.0,Yer No: 42.249..14.

¹²¹ *TBMMTD*, 20 Şubat 1947, 8. Dönem, IV, 334

¹²² *TBMMTD*, 20 Şubat 1947, 8. Dönem, Ekler Bölümü, IV, 3/1.

¹²³ *TBMMTD*, 21 Şubat 1947, 8. Dönem, IV, 353-383.

aksaklıklar karşısında kanununda gereken değişikliklerin yapıldığı, köylünün mallarını şehirlerde pazarlayan araçların yüksek kâr arzularının köylüyü mağdur ettiği ve üzdüğü belirtilmiştir. Devletin köylüden satın aldığı ürünlerle hem köylüye yüksek fiyattan destek olduğu hem de oluşabilecek bir kıtlık için tedbir aldığı, kimi ekonomik sıkıntılar yaşansa da Türkiye'nin savaşın getireceği yıkımdan uzak kalmayı başardığı anlatılarak, halkın fedakârlığı için onlara minnettar olunduğu ifade edilmiştir.¹²⁴

Kanun aleyhinde yapılan ve meclis raporlarına da yansıyan eleştiriler ilgili komisyonlar tarafından(maliye, ticaret, tarım komisyonları gibi) gerekçeleriyle savunulmaya çalışılmıştır. Savaş yıllarının ağır şartları altında milli bünyeyi korumak, milli ekonomiyi sarsacak, halkı ve milli savunma ihtiyaçlarını zora sokacak girişimlere karşı gerekli tedbirler alınmak zorunda kaldığı için kanunun çıkarıldığı, savaş bitmesine rağmen dünyanın tam anlamıyla huzura kavuşmadığı ve bunun ne zaman olacağına da bilinmediği, bu nedenle de alınan tedbirlerin tam olarak terk edilemeyeceği vurgulanmıştır.¹²⁵

Kanunun yürürlükte olması sadece vatandaş değil, meclis içerisindeki bazı vekilleri de rahatsız etmiştir. Bu manada Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüreğir, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet Barutçu'ya konuyla ilgili yönelttiği bir sözlü soruyla, kanunun hâlâ niçin uygulamada olduğu noktasındaki merakını belirtmiştir. Bakanın soruya verdiği cevap ise özetle şu şekilde olmuştur: Kanun; seferberlik, savaş hali ya da Türkiye'yi ilgilendiren devletlerin savaş içinde olması şartlarıyla çıkarılmıştır. Savaş bitmiş olmasına rağmen siyasi gerginlik devam etmekte, ülkede ise ekonomik görüntünün tam olarak düzene girmediği görülmektedir. Ticari ve ekonomik durumun gelişmesinde Milli Korunma Kanunu olumsuz bir etkiye sahip değildir. Kanunun verdiği yetkilerle, dış politikada mevcut belirsizlik ortamında, ekonominin gelişmesi adına adımlar atılmaktadır. Fakat savaş yıllarında uygulanan el koyma, ticaret maddelerinin alım ve satımından men, nakil vasıtaları, fabrika ve depolara el koyup işletme gibi uygulamalar son bulmuştur. Uygun şartlar oluşuncaya kadar kanunun yürürlükte kalacaktır.¹²⁶

¹²⁴ *BCA*, Dosya: ?, Fon Kodu: 490..1.0.0, Yer No: 5.26..30.

¹²⁵ *TBMMTD*, 13 Haziran 1946, 7. Dönem, Ekler Bölümü, XXIV, 3/1-7.

¹²⁶ *TBMMTD*, 8 Kasım 1948, 8. Dönem, Cilt: XIII, 32-33.

Sonuç

Milli Korunma Kanunu, Meclis içerisinde ve halk nezdinden büyük eleştirilere sebep olsa da, dönem iktidarları için büyük bir güç dayanağı olması hasebiyle uzun yıllar varlığını devam ettirmiştir. O kadar ki; muhalefet yıllarında kanununu şiddetle eleştiren Demokrat Parti'nin iktidarı döneminde dahi kanun yürürlüğünü korumuştur. Milli Korunma Kanunu ile ek ve tadillerinin kaldırılmasına ancak 16 Eylül 1960 tarihli Bakanlar Kurulu'nda karar verilmiştir. Verilen kararın gerekçesinde; İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik yapıya tesirlerinden dolayı ihtiyaç duyulduğunda uygulanmak üzere oluşturulan fevkalade yetkilerin, bahsedilen şartların son bulması nedeniyle, 20 yılın sonunda kaldırıldığı belirtilmiştir. Şiddetli cezalar ve normal iktisadi gidişatın dışında uygulamalarıyla ekonomik ve sosyal bünye üzerinde oluşturduğu baskının kaldırılması için de kanunun iptaline karar verildiği metne eklenmiştir.¹²⁷

İkinci Dünya Savaşı sırasında kabul edilen Milli Korunma Kanunu devlete, ekonomi alanında sınırsız müdahale hakkı tanımıştır. Bu durum, tek parti dönemi olmasına rağmen, meclis içinde ciddi bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Kanun tüm eleştirilere rağmen savaş dönemi ekonomisinin temel unsurlarından birisi olmuş, üretim alanında nitelik ve nicelik olarak tespit çalışmaları kanuna göre yapılmıştır.¹²⁸ Kanun, yürürlükte bulunan 1924 anayasasına aykırı hükümler de içermiştir. Hükümet ekonomiyi düzene sokmak için birçok sınırlama getirmiştir. Devletçilik sertleştirilmiş ve özel sektör devlet denetimi altına alınmaya çalışılmıştır. Hükümet ise bu kanunu zor zamanlar için çıkardığını ve bu dönemler geçince normale döneceğini söyleyerek kendini savunmuştur.¹²⁹

Kanun uygulamaları, toplum için önemli bir yere sahip olan ekonomik sınıfları olumsuz etkilemiştir. İşçilere fazla mesai, istifa edememe gibi ekstra yükler getirilmiş, enflasyon sebebiyle işçi ücretleri yarı oranında değer kaybetmiş, pahalılık-kıtlık-karaborsa ise onları daha zor hayat şartlarına sürüklemiştir. Küçük toprak sahipleri hem kanunun genel hükümlerinden hem de bu kanuna bağlı olarak çıkarılmış bulunan Toprak Mahsulleri Vergisi'nden ciddi zararlar görmüşlerdir. Jandarma ve devlet memurlarının

¹²⁷ BCA, Dosya: 7519, Fon Kodu: 30..18.1.2, Yer No: 156.16..19.

¹²⁸ Tevfik Çavdar, *Türkiye'de Liberalizm (1860-1990)*, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 219.

¹²⁹ Akandere, *a.g.e.*, s. 206-207.

baskıları bu sınıfı zor durumda bırakmıştır. Esnaf ve zanaatkârlar kanununun ticari serbestliği engellemesiyle istedikleri kârları elde edememişlerdir. Orta ve Büyük Toprak Sahipleri ise savaş dönemini kârla kapatmışlar fakat Toprak Mahsulleri Vergisi onları da iktidara karşı gelmeye yöneltmiştir.¹³⁰ CHP iktidarı ve İsmet İnönü kanun uygulamalarının halk içerisindeki olumsuz etkileri sonrasında büyük destek kayıplarına uğramıştır. 1950 yılında yapılan genel seçimlerde de uzun süren Halk Partisi iktidarı, iktidar mevkiini kaybetmiştir.

“THE MAINSTAY OF ECONOMY AND POWER IN TURKEY DURING THE SECOND WORLD WAR:
PROTECTION LAW”

Abstract

The Second World War influenced Turkey in every respect (political, social, economic, etc.), directly. Non-combatant country, due to probability of crusading, kept a highest rank its military spendings, at any time. Imports and exports equalisations were broken down. Agricultural production was cut to the bone within calling to arms for young population. Military service, which was assurance of both citizen and security of country, had difficulty in compensation its basic needs. During the war, Refik Saydam and after Şükriü Saraçoğlu, who both of them formed a government alone, retained in force multi-directional and strict ruled implementations which are known as The Protection Law on behalf of finding a way for current economical impasses. With applicable legislation; the whole economical phase, that is passed through between production and consumption, domestic and foreign trade parameters are brought under control by the cabinet. This kind of procedure show edit self as the most rigid understanding of the principle of Statism. Eventhough the Second World War was over, world political balances not falling into place entirely and the cabinet members' comfort using articles easily at any time position themselves to keep this legislation until 1960. In this article; the content of The Protection Law, scopes of implementation, other economical implementations depended on legislation, reflections of legislation in judge were discussed in detail. While the term was being illuminated; archives, official broad castings, and the examples from that term's press were examined, primarily.

Keywords

The Protection Law, Second World War, Refik Saydam Government, Şükriü Saraçoğlu Government.

¹³⁰ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi(1839-1950)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, s. 447.